

1. fejezet

Koronczi János, az ügyeletes bányamester, felállt az asztaltól, kiegyenesítette hajlott hátát és nagyot ásított. Nehéz léptekkel odament az ajtóhoz. Az ajtófélfára szögezett naptárról letépte a meggyűrdött felső lapot és kisimította a következőt is, amelyen ez állt: 1944. március 19.

Azután órájára nézett: Az ütött-kopott, féltényérnyi öreg ketyegő jószág reggel hat órát mutatott. Odalépett az ablakhoz s körülpillantott a tájon. Tekintete végigsiklott a hegyoldalon, ahonnan füstös-lilás gomolyokban hömpölygött le a köd, elöntötte az altáró bejáratát, a gerendákból és deszkákból összetákolt, kezdetleges osztályozót, szétfolyt a vesztegelő csillék között és egyre tovább kúszott a bányatelep felé.

A köd nyomában tompa, szürkés reggeli fény ereszkedett a völgyre. Koronczi látta, hogy a telepen már füstölnek az apró bányászházak kéményei. A füst összekeveredett a köddel.

A hegyoldal kopasz erdőiből friss tavaszi illat párázott. Szinte jólesően simogatta a szellő Koronczi fáradt, redőktől szabdalt arcát, amikor kinyitotta az ablakot.

Csakhamar megpillantotta Simonékat, akik most léptek ki egymásután az altáróból. A bányászok kialudt lámpásaikat lóbálva közeledtek. A kis csapat élén haladó szikár, széles vállú, de már hajlott hátú bőrsapkás ember homlokán hosszú forradás kékllett. Úgy is emlegette mindenki Simon Gábort,

hogy „az a bányász, akinek a kék jel van a homlokán”. Erről tudta meg annak idején Koronczi is, hogy Simon Gábor Pécs környékéről költözött ide, mert a dél-magyarországi bányákban marad kék jel minden seb után. A finom, lisztes szénpor behatol a sebbe és kék lesz a forradás.

Koronczi elnézte a fáradtan bandukoló embereket. Ismer-te valamennyit, hiszen évtizedek óta együtt dolgozott ve-lük, kivéve Simon Gábort, aki csak 1939-ben jött ide Nógrádba, Karancsbányára, hogy meneküljön a zaklatások, a csendőrök, meg a szinte állandó munkanélküliség elől. Ist-ván-aknáról, Pécs mellől érkezett feleségével, meg a fiával, Danival, aki akkor talán tizenhárom éves lehetett.

- Hogy megnőtt azóta a gyerek - gondolta Koronczi, amint ránézett a Simon Gábor mögött ballagó fiúra. Dani valami-vel alacsonyabb volt az apjánál, de rögtön észre lehetett ven-ni rajtuk a hasonlatosságot. Daninak is éppen olyan színű hullámos barna a haja, erős, kissé hajlott az orra és akara-tos, kemény a szája, mint az öreg Simoné. Jóllehet csak ti-zennyolcéves, de már felnőttnek látszik. Szakadozott inge alól széles, izmos válla villant elő. Tizennégy éves korában szállt le először a bányába, hogy nekifeszüljön a szénnel ra-kott csilléknek. Másfél évi csilléskedés után segédvájárként dolgozott és ma már frontvájár az apja csapatában. Nemcsak a bányában, de még a környéken és talán egész Nógrádban nincs még egy tizennyolc éves vájár.

Koronczi tudja, hogy Dani nem protekcióval lett vájár. Hiszen azt még a legrosszabb akarattal sem lehetne monda-ni, hogy Simonékat kedvelnék az urak. Nem. A Simon név egyáltalán nem jó ajánlólevél Karancsbányán. Még az igazga-tóságon is emlékeznek rá, hogy 1940-ben Simon Gábor szer-

vezte meg a karancsbányai sztrájkot. És ami még sohasem történt meg azelőtt Karancsbányán, maga Smidt igazgató jött ki a központból, hogy tárgyaljon a bányászokkal. Nem felejtí el senki, hogy Simon Gábor úgy tárgyalt az elegáns igazgató úrral, mintha nem is egyszerű bányász lett volna, hanem egy másik igazgató.

Simonék odaértek az aknairodához. Koronczy kihajolt az ablakon és odaköszönt az öreg Simonnak:

– Jó szerencsét!

– Jó szerencsét – álltak meg Simonék.

A bányamester kezet rázott Simon Gáborral. A bányász elmosolyodott.

– Még jó, hogy legalább előtted nem kell vigyázzban állni, meg a sapkát a bal kézben, a nadrágvarráshoz szorítani, – mondta kesernyés mosollyal és lámpáját odakoccintotta az ablakpárkányhoz.

Koronczy elmosolyodott. Újabbán itt is bevezették – Nádasdy ezredes parancsára – hogy a bányásznak vigyázzban kell állnia és katonásan kell jelentkeznie minden feljebbvalója előtt. Aki nem így csinálta, azt megbüntették. Kotroczó Ferenc is 25 napi zárkát kapott. De azért csak akkor játszották ezt a katonásdit, amikor valami csendőr vagy besúgó is volt a közelben. Egyébként a rendesebb aknászok, de a bányamesterek sem követelték meg ezt a komédiát.

Koronczy arcáról aztán eltűnt a mosoly. Gondterhelten nézett végig az embereken.

– Fáradtak vagytok, Gábor? – kérdezte Simontól.

– A lábamat alig húzom. Ez a döglesztő robot teljesen tönkreteszi az embert.

Koronczy csak bólogatott.

- Igen... Hát akkor ahhoz mit szóltok, hogy ezután tizenkét óra a munka?

- Micsoda?

- Így van. Az éjjel üzenték. Schaffer mérnök úr telefonált, hogy mondjam meg nektek. Azt is mondta, hogy ő nem tehet róla, majd reggel ha hazamentek, úgymint megtudtok mindent.

- Hogy-hogy? Mit tudunk meg?

- Többet nem tudok, mert letette a kagylót.

A bányászok egy ideig szótlanul haladtak.

Amikor már elfordultak a csaknem hegyé nőtt salakhányó mellett, akkor fakadt ki Dani:

- Mi meg döglünk meg, időnap előtt.

Hátulról rádörmögött a mogorva, hosszúbajuszú Számel Elek is:

- Eddig tíz óra volt. Most meg már tizenkettő. Zabálni bezeg, nem adnak.

- De hiszen megfizetik - mondta gúnyosan Simon Gábor.

- Meg... - káromkodta el magát a sánta Gurszki Vince - öt pengő húszat... Élni kevés, felfordulni sok. Hej, Gábor, mikor lesz már egyszer vége ennek?

- Majd ha elföldelnek bennünket - sóhajtotta elkeseredetten Krémel Sándor, az egykori tatabányai lőmester. - Majd akkor nyugságunk lesz, meg nem kell gondolkodni az evésről sem. Ott majd nem rínak a pulyáid sem.

- De a szentségit, én szeretnék még a halálom előtt is rendesen élni - szívta meg a fogát a kopasz Harasta Alfréd, aki arról volt nevezetes, hogy valamikor egyetlen ütéssel intézte el a legjobb tarjáni ökölvívókat is.

Simon Gábor megállt. Hagyta elmenni maga mellett az embereket, aztán utánuk lépett. Halkan, szinte magának mondta:

- Tőlünk függ, emberek. Lesz itt még más világ is!

Már közeledtek a bányatelep felé. Dani lyukas bakancsában a sor elején baktatott, kerülgette a lépten-nyomon felgyülemlett pocsoltyákat. Úgy látszik, éjjel eshetett. Minél közelebb értek a telephez, annál sárosabb lett az út. Csak az árok szélén maradt egy kis száraz szegély. Dani is arra húzódott.

- Dani - kiáltott előre az öreg Simon. - Menj be majd a boltshoz, vedd el a cigarettát.

Dani bólintott. Zsebébe nyúlt, megtapogatta az ott lapuló hatvan fillért. Ez még éppen elég lesz cigarettára. Ezen a héten egész jól kijöttek a pénzből. Hosszú ideje nem fordult elő, hogy így, fizetés előtti napon még hatvan fillér maradt volna a zsebében. Amióta a háború tart, a hajsza egyre erősebb, a kereset meg mindig kevesebb. Mióta meg az anyja meghalt - ennek pedig már két esztendeje múlt februárban - sokkal rosszabbul jönnek ki a pénzből, mint annak előtte, amikor még a gondoktól házsártos kis asszony viselt gondot rájuk. Apja nem nőszült meg újra, így hát azóta maguknak kell törődniük mindennel.

Már bent jártak a telepen. Dani felemelte fejét s kitörölte szeméből a beletüremlett szénport. Amint előrenézett, majdnem megtorpant a meglepetéstől. Szemöldöke összerándult. Egyenesen szemben velük, az útmenti keskeny ösvényen, öt szürkészöld egyenruhás, fegyveres német közeledett. Aki vezette őket, rövid, karcsú csövű géppisztolyt hordott a nyakában.

Dani egyszerre kitalálta, mit akart mondani még az éjjel Schaffer mérnök Koronczinak. Hát ide is beszéltelenkedtek már a németek! Most már érthető, miért kell holnapról tizenkét órát dolgozni a föld alatt.

Dani eddig még sohasem látott eleven németet. Csak apja elbeszéléseiből, meg a Kossuth adóból tudta, milyenek a hitleristák. Most jól megfigyelte, összehúzott szemmel nézte a németeket, akik még itt, a csatakos úton is egyszerre léptek, mozdulatlan faarccal néztek maguk elé s merev karral szorították fegyverüket.

Dani ösztönösen közelebb húzódott az árokhoz, hogy a szürke ruhás katonák is elférjenek a szűk, de még száraz útszegélyen.

Néhány lépés és a németek odaértek. Az első, akinek a nyakában, a géppisztoly fölött vastag alumíniumláncon a tábori csendőrök fémlapja lógott, közvetlenül Dani mellett megállt és rekedt hangon rákiáltott a megtorpanó fiúra:

- Fort, Schweinehund!

Dani rámeredt a németre. Nem értette mit akar ez a rövid csizmás, szemüveges alak. Ebben a pillanatban a német odakapott a fiú vállához és hirtelen mozdulattal belependítette a vízzel telt árokba. Aztán úgy látszik, meghökkent az előtt álló komor bányászoktól, mert gyorsan kikerülte őket és tovább masírozott, nyomában a többi fegyveressel.

Dani kikászálódott az árokból. Térdig sáros-vizes volt. A méregtől remegve állt az árok szélén és dühtől eltorzult arccal nézett a távozó németek után. A féktelen harag összeszorította a torkát. Aztán tehetetlen dühében hirtelen kiköpött.

Fél hét is lehetett már, mire beértek a telep közepére. A kis konzum, ott, az üzemvezetőség mellett, már kinyitott. Bent az apró, sötét boltban még égett a lámpa. Műszakról hazatérő bányászok itták pálinkájukat és fejkendőss asszonyok álldogáltak a pult körül. Amint Dani belépett, egyszerre csend

támadt. Mindenki a fiúra nézett. Aztán, mikor látták, hogy közülük való érkezett, tovább suttogtak. Dani csak egy-egy hangfoszlányt tudott elkapni.

- Éjfél után jöttek két teherautóval!...

- Igen, láttam, ahogy megálltak az üzemvezetőség előtt.

Egy asszony izgatottan mesélte, hogy hozzájuk is bementek, őket kirakták a kamrába és betelepdedek a szobába.

Keléné, a főaknász felesége sápirozva újságolta, amit az urától hallott.

- Felzavarták Schaffer mérnök urat. Azt mondták, hogy ezután ők ellenőrzik a bányát. És hogy mától már tizenkét óra legyen a munkaidő. A mérnök úr meg nem adott szállást a házában a német parancsnoknak.

- A németek megszállták az egész országot. - A púpos boltos mondta ezt és közben előrehajolt a pult mögül.

Az emberek egymásra tekingettek. Nehéz, fojtó csend támadt. Mindegyik azt várta, hogy a másik szóljon valamit. Dunai Péter egy zömök, tömpe orrú bányász szólalt meg végül.

- Legjobb lesz, ha mindenki hazamegy.

- Úgy is van... - felelt rá valaki.

Dani odalépett a pulthoz. Egy csomag Leventét vett, aztán kifordult az ajtón. A bolt előtt körülnézett és látta, hogy az üzemvezetőség épületénél német őrszem sétál fel és alá.

A fiú beharapta a száját és a házakra pillantott. Szinte látni vélte, hogy az ablakokból gyűlölettől izzó szemű emberek figyelik a strázsáló németet.